

Nemzetközi könyvtárügy

03/188

DANSET, Françoise: Eblida: la voix des bibliothèques européennes = Bull.Bibl.Fr. 48.tom. 2003. 2.no. 14-17.p.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Eblida: az európai könyvtárak hangja

Egyesület -könyvtári -nemzetközi

AZ EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations), a Könyvtárak Európai Hivatalának Információs és Dokumentációs Egyesülete 2002 májusában ünnepelte megalakulásának tizedik évfordulóját. Létrejöttekor – amelynél számos szervezet és egyesület bábáskodott –, célul tűzte ki a könyvtárak érdekeinek és előrehaladásának biztosítását, a levéltárak és informatikai szolgáltatások alkalmazottainak és használóinak európai szintre emelését, a sürgős kérdések továbbítását az Európai Bizottságtól az Európai Parlament felé a helyi bizottmányokon, a Miniszterek Tanácsán és az Európai Tanácson keresztül. Feladata továbbá a naprakész és folyamatos informálódás mindazon szakmai témákkal, tervekkel, projektekkel kapcsolatban, amelyek az Európai Unió e szakmai szektorához kapcsolhatók. Támogatja továbbá tagintézményeinek közösen megszervezett és a kölcsönösségen alapuló szakmai tevékenységét, lehetővé téve számukra a kapcsolatfelvételt és a minden szinten történő személyes találkozást. Munkájának egyik meghatározó eleme tehát az a valamennyi állampolgárt érintő elv, amely sze-

rint mindenkinek egyenlő jogot és szabad hozzáférést kell biztosítani az információhoz. Melyek azok a szakterületek, amelyek az EBLIDA tevékenységi körébe tartoznak? Legutóbb például norvég kezdeményezésre 2001 júniusában sikerült megszavaztatni a szerzői jog és a *droit voisins* jogharmonizációjával kapcsolatos direktívát. E téren már a kezdetektől nemcsak a szavát hallatja, hanem számos kiadványt is kiadott, valamint három nagy, a szerzői joggal kapcsolatos projektet szintén menedzsel. Ezek: az ECUP (European Copyright User Platform), a TECUP (Tested Implementation of the ECUP Framework), amely a könyvtárak elektronikus dokumentumainak használatát szabályozza, végül a CECUP (Central and Eastern Copyright User Platform), amely az Európai Unióba felveendő tagországok szerzői jogi kérdéseivel foglalkozik.

2001-től az EBLIDA új témakört elemez: az egész életen át való tanulás problémakörét. Éppen ezért jelenleg egy európai tanulási központ létrehozásán munkálkodik.

A szervezet által kiadott havilap (Eblida Hot News) és egyéb jelentős nemzetközi szervezetekhez való kapcsolódása, több száz nemzet és könyvtárai tevékenységének összehangolása mind azt bizonyítják, hogy az EBLIDA szerepe a jövőben még hangsúlyosabbá válhat.

Megtekintésre javasolt webhely:

<http://www.eblida.org>

(Pajor Enikő)

03/189

DAUPHINÉ, Nico – OCHS, Mary Anderson – JOOS, Nicole K.: Bringing scientific literature to the developing world: The Essential Electronic Agricultural Library (TEEAL) = *Online Inf.Rev.* 27.vol. 2003. 1.no. 51-54.p.

Tudományos szakirodalom a fejlődő országok számára: a TEEAL nevű CD-ROM könyvtár bemutatása

CD-ROM; Időszaki kiadvány; Támogatás -más országnak

A TEEAL (*The Essential Electronic Agricultural Library = Elektronikus Mezőgazdasági Alapkönyvtár*) nem egyéb, mint a világ fontos mezőgazdasági, környezetvédelmi és rokontudományi szakfolyóiratai anyagának indexelt és CD-ROM-on tárolt könyvtára, amelyet azért hoztak létre, hogy segítsék a fejlődő országok K+F-intézményeinek információellátását, hiszen ők ezeknek a folyóiratoknak az előfizetési árát nem tudnák előteremteni. A TEEAL jelenleg több mint 140 szakfolyóiratot tartalmaz 381 lemezen, 1,7 millió oldalon, és 109 országban terjesztik önköltségi áron. (2001-ben harmincnégy – 22 afrikai, 6 ázsiai, 5 dél-amerikai és 1 kelet-európai – ország hatvanhat intézményében volt megtalálható. (Beszerzését a Világbank, állami intézmények és alapítványok támogatták.)

Ennek előzményeként 1991 és 1996 között a Cornell egyetem egy többkötetes sorozatot adott ki *Literature of the Agricultural Sciences* címmel (Wallace Olsen szerkesztésében), amely a mezőgazdaság legfontosabb szakirodalmát tartalmazta. Az egyetemi könyvtár – miután meghatározták, melyek a legfontosabb agrár-folyóiratok – elhatározta, hogy hozzáférhetővé teszi ezeket a fejlődő országok kutatói számára, akik feltehetőleg kimaradnak a tudományos információáramlásból, és 1999-ben belevágtak a TEEAL megvalósításába. A nonprofit projekt filozófiája az elérhetőség mellett a sokszínűséget tűzte ki célul: a világ bármely részében, a mezőgazdaság és az élelmiszeripar stb. bármely részterü-

letén fontos információkat biztosít; a CD-ROM-változat is a jobb elérhetőséget célozza, hiszen az Internet-kapcsolat – főleg Afrikában – nem felel meg a kívánalmaknak, bár egy 2002. évi felmérés során ennek lehetőségeit is vizsgálták (www.teeal.org).

A cikk ismertet más kezdeményezéseket is, így az Open Society Institute és az EBSCO közös eIFL (*Electronic Information for Libraries, Elektronikus Információk Könyvtáraknak*) nevű vállalkozását, az Egészségügyi Világszervezet (WHO) *Health InterNetwork Acces to Research Initiative*-ét (www.healthinternet.org/scipub.php) és az *International Network for the Availability of Scientific Publications* (www.inasp.org.uk) programot.

(Murányi Lajos)

03/190

SAVARD, Réjean – DUCHAME, Christian: Priorités et objectifs des bibliothécaires en France et au Québec: essai de bibliothéconomie comparée = *Bull.Bibl.Fr.* 48.tom. 2003. 1.no. 102-0108.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Franciaországi és Québec-i könyvtárak prioritásai és céljai: összehasonlító tanulmány

Felmérés [forma]; Összehasonlító könyvtártudomány; Statisztika [forma]; Vezetés

Franciaországi és québeci könyvtárosoknak kérdőíveket küldtek a könyvtárvezetés prioritásainak felmérésére. A kérdőívekre 164-en válaszoltak. A válaszok elemzése jelentős eltéréseket tartalmazott a személyzet szintje, a nyitvatartási idő és az olvasók számának a körzet lakosságához viszonyított aránya tekintetében. A tanulmány 10 kérdésben jelentős egyezést, másik tíz kérdésben jelentős eltérést mutatott ki a francia és a québeci könyvtárosok prioritásai között. A szerzők szerint a közkönyvtárak missziójáról vallott eltérő felfogás magyarázza az

eredményeket. Végül együttműködésre szólítják fel az érintett könyvtárosokat.

(Autoref. alapján)

Nemzeti könyvtárügy

03/191

KUZ'MIN, E.N.: Gosudarstvennâ bibliotečnaâ politika v Rossii: itogi i perspektivy = Naučn.Teh.Bibl. 2003. 1.no. 66-81.p.

Állami könyvtárpolitika Oroszországban: eredmények és kilátások

Könyvtárpolitika

Az oroszországi könyvtárügy fejlesztése napjainkban a globális informatizálás és az egyre következőbb regionalizálás jegyében folyik. Az ország kulturális minisztériuma mind több hatáskört adott le a regionális szervezeteknek és szervezeteknek, magának pedig a fejlesztési prioritások megfogalmazását, illetve az elfogadott tervek szervezését tartotta meg.

A legfőbb cél a globalizálódás körülményei között az, hogy az ország könyvtárai a korszerű információs technika használatával leküzdjék eddigi elmaradásukat a világszinttől. A modernizálási törekvések kulcsfogalma a LIBNET, amely összoroszországi információs-könyvtári hálózat. A programot 1992-ben kezdték tervezni, ám a gyors fejlődés miatt többször kényszerültek áttervezésre. Így a program megvalósításának első szakasza 1997 és 2001 közötti ötéves időszakra esik.

A program – s ez nem lebecsülendő siker – elnyerte a központi szervek és az érdekelt tárcák tetszését és támogatási hajlandóságát. További eredmények: a szabványok megújulása, a RUSMARC létrejötte, „authority file”-ok készítése, a SIBID elektronikus környezetben való használhatóvá tétele, OPAC-Global programtermék elkészülte, a központi kataló-

guskészítés eszközeként a NIBC LIBNET megszületése, a regionális könyvtári hálózatok szervezésének megkezdése LIBNET alapozással, a retrospektív konverziós munkálatok fellendülése, a 300 jogi információs központ létesítése a nyilvános könyvtárügy vezető intézményeiben. Mivel a LIBNET-program teljes mértékben egybeesik az UNESCO és az IFLA célkitűzéseivel, mindkét szervezet támogatja a program végrehajtását.

A finanszírozás bizonytalanságai miatt ebben az első megvalósítási szakaszban nem minden részprogramot sikerült elindítani, illetve a tervezett időben elindítani, úgyhogy a kétségtelen sikerek ellenére is csak „szelektív megvalósításról” lehet beszélni vele kapcsolatban.

A 2002 és 2005 közötti második szakasz kilátásai javultak az első szakasz kilátásaihoz képest, ui. a LIBNET további építése az Oroszország kultúrája c. célprogram részévé vált. Ezáltal remélhetőleg az ország könyvtárai meg tudnak majd felelni mind az Okinawai Charta, mind az UNESCO „információt mindenkinek” programjában szereplő elvárásoknak.

(Futala Tibor)

03/192

Manifest Rossijskoj bibliotečnoj asszociacii (RBA) o publicnoj biblioteke. (Proekt.) = Biblioteka. 2003. 2.no. 34-35.p.

Az Orosz Könyvtáros Egyesület nyilvános könyvtári manifesztuma. Tervezet

Irányelvek -könyvtári; Közművelődési könyvtár; Nyilvánosság -könyvtáré

Az Oroszországi Könyvtári Szövetség nyilvános könyvtári kiáltványának (egyelőre csak) tervezete leszögezi, hogy az elmúlt tíz-tizenöt évben Oroszországban új, mindenki által hozzáférhető könyvtártípus alakult ki, a *nyilvános könyvtárak* típusa. Ez az intézmény a nyugati nyilvános könyvtárak megfelelője, s mint ilyen az UNESCO 1984. évi nyilvános

könyvtári manifesztumának ajánlásait hivatott megvalósítani, miközben az oroszországi hagyományok progresszív elemeinek ápolásáról és életben tartásáról sem feledkezik meg. Öt fejezete van. Ezek a következők: A nyilvános könyvtár, társadalom, emberi jog; A nyilvános könyvtár feladata és funkciói; A nyilvános könyvtár, állam, helyi önkormányzat; A nyilvános könyvtár, könyvtári közösség, könyvtárosi hivatás; A kiáltvány megvalósulása.

Az első négy fejezet tulajdonképpen a nyilvános könyvtárnak a kiáltvány bevezetőjében megfogalmazott meghatározását adja elő részletezve, amely így hangzik:

„A nyilvános könyvtár tevékenységében a társadalom szükségleteire orientálódik, tükrözi a társadalom érdekeit, szorosan együttműködik a helyi társadalommal. A nyilvános könyvtár a társadalom olyan élő, dinamikusan fejlődő intézménye, amely nyitott az új irányzatok iránt, állandóan megújítja munkájának formáit és módszereit, s arra törekszik, hogy lépést tartson a korrallal, s együtt változzék a változó társadalommal.”

Az ötödik fejezet kinyilvánítja, hogy az Oroszországi Könyvtári Szövetség azt ajánlja Oroszország valamennyi könyvtárosának, az államigazgatási szervek és a helyi önkormányzatok képviselőinek, hogy munkájuk közben tartsák magukat a kiáltványban foglalt alapelvekhez.

A tervezet közlése nyilvánvalóan észrevételezésre biztosít lehetőséget a könyvtárosok számára.

(Futala Tibor)

03/193

COLLINGE, William H.: Libraries in Slovakia = Slav.East Eur.Inf.Res. 4.vol. 2003. 1.no. 17-23.p. Bibliogr. 5 tétel.

Könyvtárak Szlovákiában

Könyvtárügy

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,

Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

Annak ellenére, hogy a szlovák könyvtárügyet általánosságban – az elégtelen pénzügyi támogatás miatt – 1991 óta hanyatlás jellemzi, vannak virágzó területek is. A központi tudományos és egyetemi könyvtárak jobban teljesítettek, mint a közkönyvtárak. A szlovák könyvtárosok felismerték, hogy a szakmai fejlődés előmozdítására összefogásra van szükség. Az elmúlt tíz év fejlődésében kulcsfontosságú szerepe volt a szlovák könyvtáros egyesületnek. A szlovák könyvtárosok eredményesen működtek együtt külföldi szervezetekkel és egyesületekkel.

(Autoref.)

03/194

MAJ, Jerzy: Ocena aktualnej sytuacji bibliotek publicznych w Polsce = Bibliotekarz. 2003. 1.no. 2-4.p.

A nyilvános könyvtárak mai helyzete Lengyelországban

Közművelődési könyvtár; Nyilvánosság -könyvtáré

A lengyel nyilvános könyvtárügyben 1985 és 2001 között az alábbi fejlemények mentek végbe.

- a könyvtárak és a fiókok száma 12%-kal csökkent,
- majdnem teljesen felszámolódott a falusi kölcsönző pontok közel 20 ezres hálózata,
- 2001-re a száz lakosra beszerzett könyvek száma 5,4 kötetre esett vissza az 1989. évi 14,4 kötetről,
- a járási könyvtárak szervezése vontatottan halad: eddig csak e közigazgatási egységek egy harmadában létesült ilyen intézmény, nyomorúságos a korszerű technika jelenléte: a nyilvános könyvtárak mindössze 7%-ban található számítógép.

Ez a „megcsonkított” ellátórendszer ennek ellenére – bizonyos csökkenés után – 2001-ben ugyanannyi

olvasót szolgált ki, mint korábban (19,2 olvasó száz lakosra), ami főként a városi könyvtáraknak köszönhető. Ezen kívül egyéb jelei is vannak a könyvtári szolgáltatások növekvő fontosságának (a kölcsönzések és a helyben olvasott művek számának emelkedése, a középiskolások és az egyetemifőiskolai hallgatók intenzívebb könyvtárhasználata stb.).

A legfontosabb tennivalók a jelenlegi helyzetben:

- az állományépítési keretek növelése legalább az 1989. évi színvonal elérését célul kitűzve,
- a járási könyvtárak létesítésének befejezése, amire a járásokra épülő lengyel közigazgatási reform miatt van szükség,
- a számítógépesítés központi segítséggel való felendítése,
- az önkormányzati fenntartás teljesség tétele. (Eddig ui. elvileg az önkormányzatok voltak a fenntartók, de a működés személyi és dologi kiadásait központi keretből biztosították. Ez mindenképpen kívánatos megoldás, de csak akkor, ha a helyi finanszírozást központi támogatások rendszerével egészítik ki, ahogy ez pl. Dániában történik.)

(Futala Tibor)

03/195

SIPILÄ, Sinikka: Uudet palvelut vaativat uudet resurssit = Kirjastolehti. 96.vuo. 2003. 1.no. 5.p.

A Finn Könyvtáros Egyesület felhívása a könyvtárügy fejlesztésének állami támogatására

Könyvtárügy; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A Finn (közművelődési) Könyvtáros Egyesület felhívással fordult a 2003 márciusában megválasztandó új országgyűlés képviselőihez, melyben a könyvtári rendszer fejlesztésével kapcsolatos állami feladatokra hívja fel a figyelmüket. Kiindulópontja az, hogy a közkönyvtárak a hagyományos szolgáltatások mellé létrehozták és folyamatosan fejlesztik az új hálózati szolgáltatásokat is, és az így létrejött

hibridkönyvtár fenntartása és fejlesztése többletfinanszírozást igényel. Az új szolgáltatásokat ugyanis a régiék mellé, nem pedig azok helyébe vezetik be, mivel a használóknak mind a hagyományos, mind a hálózati szolgáltatásokra szükségük van.

Az állam feladatai:

1. nyomatékosítani a szakképzett, felsőfokú végzettségű könyvtári személyzet jelentőségét a könyvtári és információs szolgáltatások minőségi fejlesztése céljából;
2. költségvetési fedezetből fejleszteni a közös szolgáltatásokat (tároló könyvtár, nemzeti könyvtár, információs portál), és előmozdítani a regionális együttműködést;
3. a tudástársadalom megkövetelte szintre hozni a digitális szolgáltatásokkal kibővült könyvtári tevékenység finanszírozását;
4. elősegíteni a könyvtárak technikai infrastruktúrájának a kor szintjére hozását és a szabványok alkalmazását, garantálva ezzel a könyvtári hálózat működőképességét;
5. előmozdítani az oktatás információs felkészítésének rendezését, a könyvtárak és az iskolák közti együttműködés továbbfejlesztését, hogy már az alapfokú oktatás során garantálni lehessen az állampolgárok számára a tudástársadalom megkövetelte információs készség megszerzését.

(Sz. Nagy Lajos)

03/196

SUNDBY, Ove: Kartlegging av digitale bibliotekjenester – et oyeblikkssbilde av digitale ressurser i norske fag- og folkebibliotek samt andre informasjonsressursenta = Synopsis. 34.arg. 2003. 1.no. 5-10.p.

Res. angol nyelven

Norvégia: az elektronikus szolgáltatások felmérése

Elektronikus publikáció; Felmérés [forma]; Közművelődési könyvtár; Szakkönyvtár

Az elektronikus szolgáltatások felmérésére Norvégiában egy e célból létrehozott munkacsoport 3500 kérdőívet küldött ki elektronikus levél formájában a különböző típusú könyvtáraknak és egyéb elektronikus szolgáltató központoknak. A kérdőívre, a szervezők csalódására, a címzetteknek csak 6,4%-a válaszolt. A kérdéseket a következő témák szerint csoportosították: katalógusok, tárgyköri zsilipek, referenz-szolgáltatások és elektronikus publikáció. A válaszolók közül 178 könyvtárnak van saját elektronikus katalógusa, melyek közül 48 kiterjesztett funkciókkal működik és/vagy elektronikus különgyűjteményeket is tartalmaz. 36 jelezte tárgyköri zsilip meglétét, ebbe olyan országos szolgáltatások is beletartoznak, mint a Detektor, a BIBSYS és a Biblioteknett Norge. 36 válasz érkezett a web-referenz kategóriában, melyek közül sok könyvtár kínál „Ask the Librarian” típusú szolgáltatásokat; 20 könyvtár jelezte, hogy a jövőben kíván ilyen szolgáltatást bevezetni. A válaszok azt mutatják, hogy érdemes lenne a különböző szolgáltatásokat koordinálni. Az is kiderült, hogy akik új szolgáltatásokat akarnak bevezetni, azok már másutt meglévő rendszerekre gondolnak, és igen kevés az új, kreatív kezdeményezés. A felmérés, hiányosságai ellenére sokat elárult a norvég könyvtárak elektronikus szolgáltatásainak helyzetéről, amelynek fő jellemzője, hogy néhány fejlett forrásközpont áll szemben igen sok olyan könyvtárral, amelyek képtelenek hasonló szolgáltatásokat kifejleszteni.

(Autoref. alapján)

03/197

HANSEN, Lone: bibliotek.dk: immediate access to Danish libraries = Interlend.Doc.Supply. 31.vol. 2003. 1.no. 31-34.p.

bibliotek.dk: kényelmes hozzáférés a dán könyvtárakhoz

Lásd még a 02/210.sz. tételt a Könyvtári Figyelő 2002/3. számában

Honlap; Központi katalógus; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások használata

A „bibliotek.dk” egy fejlesztési projekt neve; eredménye egy webhely, amelyen keresztül a dán állampolgárok kereshetnek, illetve kölcsönözhetnek dokumentumokat a dán közművelődési és egyetemi könyvtárak állományaiából. A cikk ismerteti a webhely használatát, és a használók véleményét.

(Autoref.)

Lásd még 200

Központi szolgáltatások

Lásd 197

03/198

FOX, David – LAM, Vinh-The: Canadian National Site Licensing Project: getting ready for CNSLP at the University of Saskatchewan Library = Ser.Lib. 43.vol. 2003. 3.no. 39-57.p. Bibliogr. 14 tétel.

Kanadai egyetemi könyvtárak konzorciuma elektronikus folyóiratok elérésére: a Canadian National Site Licensing Project (CNSLP)

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -belföldi; Elektronikus folyóirat; Hozzáférhetőség

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

Hatvannégy kanadai egyetemi könyvtár konzorciumot alakított elektronikus folyóiratok teljes szövegeinek elérésére (Canadian National Site Licensing Project, CNSLP). A cikk első része ismerteti a CNSLP szervezetét, finanszírozását és tevékenységét, beleértve az elérési jogosultság megszerzésére irányuló tárgyalásokat is. A második rész az elektronikus folyóiratok használatával kapcsolatos technikai és működési kérdéseket tárgyalja. Ismerteti a Saskatchewan Egyetemen kifejlesztett eljárást, amellyel a CNSLP anyagot integrálták a könyvtár saját állományába és keresésőrendszereibe. A *jake* (Jointly Administered Knowledge Environment) nevű nyílt forráskódú, e-folyóiratok metaadatait tartalmazó adatbázis hasznos eszköznek bizonyult MARC rekordok létrehozására a CNSLP folyóiratokból.

(Autoref. alapján)

03/199

ROWSE, Mark: The consortium site license: a sustainable model? = Libri. 53.vol. 2003. 1.no. 1-20.p.

A konzorciumoknak szóló licenc; fenntartható-e ez a modell?

Egybehangolt állományalakítás; Együttműködés -belföldi; Elektronikus folyóirat

Az utóbbi négy-öt évben az anyagi gondokkal küszködő könyvtárak egyesítették vásárlóerejüket és konzorciumokat alakítottak az elektronikus információszolgáltatások közös, anyagilag kedvezőbb beszerzése, a forgalmazókkal való tárgyalások közös lefolytatása érdekében. Kiderült, hogy a „nagy üzlet” (Big Deal) előnyöket és hátrányokat egyaránt tartogat a könyvtárak számára. Az aggodalmak most kerülnek előtérbe, amikor az első licencszerződések lejárnak: fennmarad-e a konzorciumi licenc jelenlegi formája, vagy új modellek jelennek meg.

Az Ingenta Institute három, egymástól független vizsgálatot folytatott le ezekről a kérdésekről. Donald W. King, a Pittsburgi Egyetem Tájékoztatástudományi Tanszékének professzora az USA-beli konzorciumok fejlődési trendjeit vizsgálta az utóbbi 25 évben 15 ezer, tudósok és konzorciumok által kitöltött kérdőív segítségével. Kutatását kiegészítették a brit Key Perspectives kutatási tanácsadó cég vizsgálatának eredményeivel, amelyeket nagy számú, különböző nagyságú üzleti és non-profit kiadók vezető munkatársaival és konzorciumok tagjaival készített interjúkból nyertek ki. Ezenkívül megbízták a londoni City University CiBER kutatóközpontját (Centre for Information Behaviour and the Analysis of Research), hogy a használók szempontjait és információkeresési szokásait figyelembe véve végezzen kutatásokat a használati licencok és konzorciumok tárgykörében. Az Emerald és a Blackwell Publishing cég szolgáltatásainak statisztikai adatait elemezték, több tízezer használóra nézve. Az előzetes eredményekből kiderül, hogy a sze-

replők a konzorciumokat átmeneti megoldásként értékelik.

A konzorciumok jelentős regionális eltéréseket mutatnak, különös tekintettel az USA és Európa közötti különbségekre. Az USA-beliak nagyobbak (átlagosan 182 tagjuk van és 4,5 millió dollárral gazdálkodnak); előfordul, hogy már jó 100 éve működnek (az együttműködési törekvés ott hagyományosnak mondható); és több funkciót is ellátnak. Európában ezzel szemben az átlagos taglétszám 83, a költségvetés 640 ezer dollár. Az egy tagra jutó költségvetés viszont alacsonyabb Amerikában (52 ezer dollár, szemben a másik csoportra jellemző 64 ezer dollárral). Más tekintetben hasonlóságok figyelhetők meg: jelentős a felsőoktatási konzorciumok részaránya (90%), és a konzorciumok kb. fele több könyvtártípust is magába foglal (az USA-beliéknél az iskolai és közkönyvtárak, az európaiaknál a szakkönyvtárak vesznek részt).

A könyvtárak a konzorciális előfizetésekhez sok esetben kiegészítő finanszírozásban részesültek egy-egy intézménytől, vagy akár regionális vagy országos forrásokból. A konzorciumi licenckel először a nagy és közepes kiadók gyakorlatában jelentek meg (1997-1998; egyes vélekedések szerint nekik kedvező ez a megoldás), őket követték a közepes és kisebb kiadók (1999-2000; az új kezdeményezések, amelyek több kiadót tömörítő konzorciumok létrehozását ösztönzik, ezeket fogják össze, ilyen például a Consortialink).

A vizsgált könyvtárakban a konzorciumi beszerzések a gyarapítás 50-60 százalékát teszik ki. A nagy és közepes folyóirat-kiadók bevételeinek 25-58%-a a könyvtári konzorciumoktól ered. A Key Perspectives felmérése szerint a vizsgált konzorciumok átlagosan 12 elektronikus-folyóirat kiadóval szerződtek, 5 ezer folyóiraatra fizetnek elő, és az éves ráfordítások meghaladják a 2 millió eurót.

A szerződések 3-5 évre szólnak. Alapvetően két típusuk van. Az egyik a „nagy üzlet” avagy a svédasztalos modell, amelyben több száz folyóiratot egy

csomagban szolgáltatnak egy bizonyos összeg fejében az összes felhasználó tagkönyvtár számára, az 5-15%-kal megnövelt szokásos előfizetési árért. A másik típusnál a tagkönyvtárak egy gazdagabb kínálathoz jutnak hozzá, mivel a tagkönyvtárak előfizetett folyóiratai „összeadódnak”, az ár pedig lényegében a másik megoldáshoz hasonlóan kerül kiszámításra. Különböző számlázási változatok vannak gyakorlatban: például az elektronikus változatot biztosítják a nyomtatott verzió árának kb. 90%-áért, és a nyomtatott változatot kedvezményesen lehet előfizetni; vagy csak az elektronikus változatot szolgáltatják a korábbi ár 85-90%-ért, és további elektronikus szolgáltatási díjakat számítanak fel; vagy az árat fejkvóta (a hallgatók és alkalmazottak száma) alapján kalkulálják; ritkábban pedig tranzakciónként számláznak.

A tárgyalások a konzorcium és a kiadó között rendszerint közvetítő nélkül folynak. A vizsgálat szerint szokásos időtartamuk: egy hét a konzorciumi megállapodás előkészítésére, később átlagosan 80 óra a kiadókkal, évente további 30 óra a könyvtárakkal folytatott megbeszélésekre. Nem ritka, hogy az egyeztetések 1-2 évet is igénybe vesznek. A mintaszerződések alkalmazása felgyorsíthatja a folyamatot, ki lehet küszöbölni a hosszadalmas koordinációt.

A konzorciumi előfizetések előnyei a könyvtárak számára: lehetőség a piac befolyásolására, a több éves szerződések miatt stabilitás és tervezhetőség a gazdálkodásban. A kiadók számára ugyanez bevételi pluszt és megbízható bevételi forrást jelent (különösen előnyös mindez azok számára, akik hamar megjelentek a piacon). Ami a használatot illeti, King vizsgálata szerint az elektronikus elérésnek köszönhetően ma egy-egy tudós átlagosan 20 folyóiratot használ (25 évvel ezelőtt ez a szám 13 volt). A CiBER vizsgálata kimutatta, hogy a konzorciumi előfizetők több folyóiratot és cikket használnak, mint a normál előfizetők. A csomagokat többen (in-

tézményenként átlagosan 26-an) veszik igénybe, szemben a korábbiakkal (2,5).

A konzorciumi előfizetések hátrányos vonása, hogy a könyvtárosokat egyre inkább aggasztja, hogy a válogatásba automatikusan bekerülnek alacsony színvonalú, kevésbé használt folyóiratok, viszont nem marad pénz arra, hogy más forrásokból színvonalas dokumentumokat beszerezzenek. Emellett a könyvtárak függő helyzetbe kerülnek a kiadóktól, amelyek már megmutatták, hogy monopol helyzetre törnek. Komoly aggodalomra ad okot az archiválás kérdésköre is, amely mindmáig megoldatlan.

A konzorciumi piac manapság átalakulóban van. Küszöbön áll a konzorciumi szerződések megújítása, eközben a támogatás bizonytalanságai miatt csökken a vásárlóerő, nő viszont a könyvtárak igénye arra, hogy visszatérjenek a címek szabad kiválasztáshoz. Rugalmasabb beszerzési és árképzési megoldásokra lenne szükség, például arra, hogy az egy-egy tudományterület törzsanyagára való fix előfizetést a csak esetenként használt címek esetében a tranzakciónkénti térítéssel lehessen kombinálni. Egyes vélemények szerint a közvetítők szerepe várhatóan megnő majd, főként a kiadók által kínált tartalom áttekintése és kiválasztása („összefésülés”) területén. A közvetítők kiküszöbölése esetén bizonyos szolgáltatásoktól is elesnének a könyvtárak, és megnövekednének a költségeik.

A használat mértéke nehezen mérhető, a használati statisztika gyakorlata sok eltérést mutat. Mindenki egyetért abban, hogy ezen a téren előre kell lépni. A COUNTER projekt keretében nemzetközi irányelvek kidolgozása folyik a használati adatok egységsítése és pontosabbá tétele érdekében.

(Hegyközi Ilona)

03/200

AROT, Dominique: La coopération des bibliothèques en France: un nouvel âge? = Bull.Bibl.Fr. 48.tom. 2003. 2.no. 5-12.p. Bibliogr. lábjegyzetben.

Res. angol, német és spanyol nyelven

A könyvtárak együttműködése Franciaországban

Együttműködés -belföldi

Az utóbbi évek szakirodalmának kedvelt témája a könyvtárak együttműködésének kérdése, de vajon az érintettek tisztában vannak-e a tétellel? Valóban nyitottak a közös munkára vagy csak a vészharangot szeretik kongatni? A tevékenységnek erős pillérekre kell nyugodnia: a közönségkapcsolatok magas színvonalán éppúgy, mint a területi kulturális és felsőoktatási adottságok figyelembe vételével a felhasználók érdekeinek hatékony kielégítésén. A hazai és a nemzetközi – elsősorban német – gyakorlat alapján ez még az alábbiakkal bővíthető:

- úgy tűnik, hogy mindegyik nemzeti hálózat valamilyen fontos helyi gyűjtemény köré épül. Ennek kiépítésében vagy gondozásában az adott ország nemzeti könyvtára szerepet vállal;
- a központi katalógus a helyi katalógusokhoz hasonlóan könnyen lehetővé teszi a keresett mű azonosítását, így hatékonyan szervezhető a könyvtárközi kölcsönzés;
- a különböző típusú könyvtárakat egy írásban lefektetett, egységes nemzeti norma szerint sorolják valamelyik típusba;
- egy olyan hálózatban, amelyben a tagkönyvtárakat minden szempontból szakszerűen kezelik és védik, a résztvevők könnyebben vállalkoznak az együttműködésre.

Ezek alapján érthető, hogy a fent említetteknek megfelelő külföldi könyvtárak miért is képesek a franciaországi gyakorlatnál sokkal gyorsabban változni a felmerülő új változásokra. Ezek egyik legjelentősebbje az elektronikus dokumentumok megjelenése, amely egyértelműen igazolja, hogy az együttműködési hálózat a továbbiakban nem szű-

külhet le kizárólag területi kapcsolatokra, hiszen a virtuális térben azonnal megszületik az adott internetes hely, egy-egy régió, az ország, majd a nemzetközi kapcsolatok hálózata. A kommunikáció e sajátosan új rendszerében az együttműködés fogalma kitágul, mivel a portálok, a levelezőlisták, az e-folyóiratok mind az együttgondolkodás, együttdolgozás újabb és újabb lehetőségeit kínálják. Ehhez azonban megfelelő jogi szabályozás és a magántőke nagyobb együttműködési hajlandósága szükséges, hogy olyan kiváló kezdeményezések jöhessenek létre, mint Lyonban, ahol a szakkönyvtárosok egy 180 francia folyóirat adatbázisát hozták létre CD-RAP néven. A szaktudást a Megyei Könyvtár munkatársai adták, míg az anyagiakat a CD-SCRIPT nevű vállalat biztosította. Egy ilyen rendszerben minden típusú könyvtárnak megvan a maga helye és szerepe. A Francia Nemzeti Könyvtár a szíve és motorja a hálózati munkának. A BPI (Bibliothèque Publique d'Information) – amelyet a franciák második nemzeti könyvtárukként tisztelnek –, a kutatási-tájékoztatási és kulturális kapcsolatokat vállalta magára. Az egyetemi tájékoztató szolgálatok főként szervezést és strukturális feladatokat látnak el, mivel Franciaországban az egyetemi gyűjtemények a campusok számos kis könyvtáraiban szétszórtnak találhatók. A megyei könyvtárak felelőssége a megyében található kis könyvtárak hálózatba szervezése és segítése. Annak ellenére, hogy a könyvtárosképző iskolák gyűjteménye általában nem számottevő, mégsem hagyható figyelmen kívül az ENSSIB hálózati könyvtári szerepe. Az intézmény ugyanis számos projekt résztvevője, sok esetben elindítója. Honlapja hű tükörképe a hálózatos munkáról vallott szellemiségének. A könyvtárosképző felsőoktatásban dolgozók szakmai csoportját, az ABES-t pedig kifejezetten ezért, a különféle intézménytípusok mindennemű hálózati munkájának segítése céljából hívták életre.

Ez az új típusú munka nemcsak a könyvtárosok, hanem minden ember társadalmi létét megváltoztatja. Éppen ezért valószínű, hogy a jövőben a

könyvtárak további sorsa nem az állam, sem az ország tisztviselőinek kizárólagos hatalmától függ majd, hanem mindenki olyantól, aki részt kíván és részt tud venni ebben a közös, „nagy játékban.”

Megtekintésre javasolt web helyek:

<http://www.bnf.fr><http://www.cd-script.fr>

<http://www.enssib.fr>

<http://www.abes.fr>

(Pajor Enikő)

03/201

ROSEMANN, Uwe: Die Arbeitsgruppe der Informationsverbände und die Virtuellen Fachbibliotheken: Beginn einer wunderbaren Zusammenarbeit?! = Z. Bibliothekswes. Bibliogr. 50.Jg. 2003. 1.no. 13-18.p.

Res. angol nyelven

Az információs hálózatok munkacsoportja és a DFG „Virtuális szakkönyvtárak” programja: lesz-e együttműködés?

Együttműködés -belföldi; Elektronikus publikáció; Gépi könyvtári hálózat; Számítógép-hálózat; Tájékoztatás

Németországban az Oktatási és Kutatásügyi Minisztérium (BMBF), az Egészségügyi Minisztérium (BMG) és a Német Kutatási Társaság (DFG) támogatásával az úgynevezett virtuális szakkönyvtári projektek keretében a hagyományos, a gyűjtőkori együttműködésen alapuló programba bevonják az elektronikus források közös szolgáltatását is, különös tekintettel az Internetre.

A korábbi, a tájékoztatói hálózatok fejlesztésével foglalkozó projektek közül a természettudományi-műszaki területen a GetInfo, közgazdaságtudományi területen az EconDoc, orvostudományi területen az Informationsverbund Medizin, a pedagógia-társadalomtudományok-pszichológia területén az Infoconnex projekt már túljutott a kísérleti szakaszon és eredményeket tud felmutatni a közös lekérdés és az igényre történő, térítéses cikkszolgáltatás terén. Hasonló együttműködés keretében

épül a regensburgi egyetemi könyvtár elektronikus folyóirat-könyvtára, az EZB is.

A virtuális szakkönyvtárak létrehozására 16 projekt van folyamatban, ezek közül 13 már online elérhető. Az angol-amerikai kultúra webes forrásaiért a göttingeni egyetem felelős. Az angol nyelvvel és irodalommal, valamint az angol és amerikai történelemmel foglalkozó szakembereknek alakítottak ki portált az érdeklődésükbe vágó elektronikus forrásokból. Szolgáltatásai: adatbázisok, teljes szövegek, szakirodalmi kalauzok, folyóiratcikkek (JSTOR), tartalomjegyzék-szolgáltatások, elektronikus dokumentumszolgáltatás. A történettudományi szakportált a Bajor Állami Könyvtár fejleszti; ez a virtuális szakkönyvtár mellett, hogy bibliográfiai információkat szolgáltat, elektronikus publikálási fórumként és a szakmai kommunikáció helyszínéként is működik. Szolgáltatásai: gyarapodási jegyzék, folyóiratok tartalomjegyzékei, könyv- és cikk-adatbázis, dokumentumszolgáltatás a SUBITO-n keresztül, elektronikus folyóiratok. A kiemelt témák: boszorkányüldözés, háborúk, társadalom. A virtuális műszaki szakkönyvtár felelőse a hannoveri Technische Informationsbibliothek (TIB). Térítéses szolgáltatásokat is közvetít, olyanokat, amelyekben a keresés még ingyenesen történik. Moduláris felépítésű: a TIB szerveréről szolgáltatja a könyvtár online katalógusában regisztrált teljes szövegű e-dokumentumokat, a külső szolgáltatók dokumentumait pedig a GetInfo-n keresztül. A dokumentumokat a TIBORDER rendszerben lehet megrendelni.

A DFG egy, a szakterületi tájékoztatási hálózatokat összefogó munkacsoport működését is támogatja. A munkacsoport ajánlásokat, szabványokat állít össze, együttműködve más németországi projektekkel. A virtuális szakkönyvtárak együttműködésük keretében közös portált is készülnek létrehozni VIFANET néven.

(Hegyközi Ilona)

03/202

DANILOVA, Marina Sergeevna: „Amerikanske ugolki” v Rossii = Biblioteka. 2003. 1.no. 75-56.p.

„Amerikai sarkok” Oroszországban

Együttműködés -nemzetközi; Irodalompropaganda

1972-ben az Egyesült Államok kormánya által finanszírozott csereprogramok keretében több mint hatvanezer orosz szakember és diák folytatott tanulmányokat Amerikában. Hazatérve igyekeztek az USA-ban létesített kapcsolataikat fenntartani és információforrásként megőrizni. Így született meg az amerikai különgyűjtemények felállításának ötlete Oroszország nagyobb városainak könyvtáraiban. Közülük az első 1993-ban nyílt meg Moszkvában a külföldi irodalom össz-szövetségi könyvtárában, majd két éven belül újabbakat szerveztek Tomszkban, Ekaterinburgban, Rosztovban és Nizsnij Novgorodban. Jelenleg 17 úgynevezett „amerikai sark” működik Oroszországban. A cikk ezeknek a gyűjteményeknek a kialakítását és jellemzőit ismerteti.

(Autoref.)

Jogi szabályozás

03/203

MINOW, Mary: Who pays for free speech? = Am.Lib. 34.vol. 2003. 2.no. 34-42.p.

Ki feizeti meg a szólásszabadság árát?

Cenzúra; Jogszabály -más területről; Szellemi szabadság

Senki sem akarja, hogy a gyerekek pornográfiával találkozzanak, sem az amerikai kongresszus, sem a könyvtárosok, talán még a pornográfia-ipar sem. Mégis, a könyvtárosok és az USA alkotmánya első (a vallásszabadságról, a szólás- és sajtószabadságról szóló) kiegészítésének más védelmezői állandó

harcban állnak a kongresszussal, illetve az egyes államok törvényhozásával a kérdés kezelését illetően. Számos törvényi próbálkozás született már az internetes pornográfia keretek közé szorítására, a könyvtárosok szinte minden esetben sikeresen támadták meg ezeket, a törvénykezés és a pereskedés körforgásában pedig jobb célokra is fordítható adó-dollárok sokasága megy veszendőbe. A könyvtárak is jobban tennék, ha a pereskedés helyett a megoldás keresésére fordítanák energiájukat, a törvényhozóknak pedig be kell látniuk, hogy az internet tartalmát egyszerűen lehetetlen „megregulálni” (a nemzetközi dimenziókat nem is említve). Együtt kellene (a pereskedésre fordított pénzt is inkább erre szánva) nem jogi, hanem közösségi megoldásokat találni.

A Virginia állambeli Chesterfield megyei könyvtár tapasztalatai szerint a könyvtári internet-hozzáférést biztosító számítógépekbe telepített szűrők jól működnek, kevés problémát okoznak, és lényegesen hatékonyabbak, mint az ALA által javasolt bármely egyéb módszer. A szűrők használatának első 17 hónapjában a könyvtárban 2,4 millió alkalommal látogattak el az olvasók megszámlálhatatlan honlapra, s mindössze 38 esetben kérték valamely URL felszabadítását, és ugyanennyi URL blokkolását kezdeményezték. Vannak persze könyvtárak, ahol más, nem-szűrő módszerek vezetnek eredményre.

Az ALA dolga az lenne, hogy biztosítsa, mindenhol önállóan lehessen dönteni az internet-hozzáférés kezelésének helyi módjáról. Ha az ALA folyamatosan ragaszkodik ahhoz az állításhoz, hogy a szűrés nem működik (ráadásul a könyvtári jogok alapokmányával is ellentétes), akkor egyrészt rosszul értelmezi saját szerepét, s ráadásul aláássa azon könyvtárak pozícióját, akik szűrő-szoftverekkel oldják meg (megnyugtatóan) az internet-használat kezelését. A szerző hangsúlyozza, hogy az *American Civil Liberties Union* tagja, és személyesen is adományozott az ALA jogi alapjába, mely az internetet

szabályozni szándékozó jogszabályok elleni pereket finanszírozza.)

(Mohor Jenő)

03/204

WATKINS, Judy: Changes in UK copyright law: implications for document delivery = *Interlend.Doc.Supply*. 31.vol. 2003. 1.no. 21-24.p.

Változások a brit szerzői jogi törvényben: dokumentumszolgáltatási vonatkozásai

Dokumentumszolgáltatás; Szerzői jog

A szerző néhány, a brit szerzői jogi törvényhez javasolt módosítást tárgyal. Ezeket az 2002. augusztusában kiadott ún. konzultációs dokumentum tartalmazza, amely egy új EU direktívát kíván beépíteni a brit törvénybe. A legnagyobb változás az, hogy megszűnne az engedélykéréshez nem kötött, kereskedelmi célú másolás. Jóllehet az EU direktíva nem definiálja a „kereskedelmi” kifejezést, azt kimondja, hogy olyan tevékenységet jelent, amely közvetlenül vagy közvetve bevételt hoz a másolást végző fél számára. Ennek az lesz az eredménye, hogy sok használnak ezután díjat kell fizetnie olyan másolatokért, melyeket azelőtt minden engedélykérés és jogdíj fizetése nélkül megkapott. Sok olyan eset is lesz, amikor nem lesz egyértelmű, hogy az illető tevékenység kereskedelminek számít-e vagy sem. A könyvtáraknak gondoskodniuk kell arról, hogy használóikat tájékoztassák az új jogszabályról, és hogy a szolgáltatásaik is megfeleljenek ennek. Az új szabályozás miatt a könyvtárak gyakran kénytelenek lesznek engedélyeket vásárolni a használóik számára végzett másolásokhoz.

(Autoref.)

03/205

FERNÁNDEZ-MOLINA, J. Carlos: Laws against the circumvention of copyright technological protection = J.Doc. 59.vol. 2003. 1.no. 41-68.p. Bibliogr.

Az újfajta technikai védelem kérdései a szerzői jogról szóló ausztrál, brit és amerikai törvényben, és a technikai védelem hatása a szerzői jogi védelem hagyományos korlátozásaira és kivételeire

Információtechnológia; Jogszabály -más területről; Szerzői jog

Azok a problémák, amelyeket a digitális információk és az internet fejlődése okoz a szerzői joggal kapcsolatban, részben megoldhatók új jogszabályozással, illetve új technológiai rendszerek (electronic copyright management systems, ECMS) bevezetésével. E két megközelítés – a jogi és technikai – kiegészíti egymást: a technikai megoldások igyekeznek megakadályozni a jogszabályok megsértését. A cikk három fontos jogi normatívát elemez ezen a területen: *US Digital Millennium Copyright Act*, *European Directive* és *Australian Copyright Act*. Célja annak megállapítása, milyen hatást gyakorolhatnak ezek a jogszabályok azokra a hagyományos engedményekre (méltányos használat, magánmásolás, könyvtári privilégiumok), amelyek a könyvtárak és használók, illetve a hétköznapi emberek hasznára vannak.

(Autoref.)

Könyvtárosi hivatás

03/206

BLOSH, Marie: Changing the way we do business = Am.Libr. 34.vol. 2003. 1.no. 48-50.p.

Könyvtárosi hivatás: változásra van szükség

Könyvtárosi hivatás

Az amerikai könyvtáros szakma válságáról, választóútról olvashatunk a cikkben – nem először és bizonyára nem is utoljára –, jelen esetben egy tájékoztató könyvtáros szemszögéből.

A folyóirat októberi számának két írására reagál, melyek a „bajok” fő okát abban látják, hogy a nagyközönség nem rendelkezik megfelelő ismeretekkel szakmánk lényegéről. Szerzőnk azonban úgy véli, ennél többről van szó.

A bajok oka elsősorban az, hogy évek óta (évtizede?) a könyvtárak vezetői között is elterjedt az a (vitatható) nézet, hogy minden intézményt úgy kell működtetni, mintha üzleti vállalkozás volna. A könyvtárosok rendeztek is továbbképzéseket, ahol meg lehetett tanulni a szolgáltatások marketingjét, és azt, hogyan tegyék vonzóbbá intézményüket használók számára, pedig alapvetően más egy könyvtár és egy kereskedelmi vállalkozás célja, működése. (Találék példaként az „önkiszolgálás”-t és a könyvtári olvasási tanácsadást, illetve az utóbbi „el-sorvadását” említi, noha ez a tevékenység – a tájékoztató szolgálat mellett – a könyvtár egyik specifikuma. Nem marketingre, hanem párbeszédre van szükség – hangsúlyozza.)

Ez a vezetői szemlélet a ludas abban is, hogy a könyvtárfenntartás és könyvtárosok bérköltségei is a folyamatos „lefaragásnak” vannak kitéve, hiszen „nem hoznak hasznot”, csupán állandó kiadást jelentenek a fenntartó (egyetem, önkormányzat) számára. Lehet persze beszélni arról, milyen értékes munkát végeznek a könyvtárosok, de ennél sokkal lényegesebb volna annak a hangsúlyozása, hogy a könyvtár egy sajátos közösségi tér, egy olyan non-profit közeg, amelyre egészen más szabályok vonatkoznak, mint a kereskedelemre. Nagyon fontos lenne azokban a kérdésekben is véleményt nyilvánítani, amelyek alapvetően befolyásolják szakmánk jövőjét: a tartalom-szűrésről (filtering), a

szerzői jogról stb. Lényeges volna a könyvtári ismeretek beépítése már az alsóbb iskolai osztályok tanterveibe is. A gyakorló könyvtárosoknak és a könyvtáros-képző intézményeknek pedig össze kellene fogniuk egy olyan tanterv kidolgozására, amely a szakmaiság és az etika kettősére épít.

(Murányi Lajos)

03/207

BLANCHARD, Natalie: Provocative thoughts of a new generation of librarians = IFLA J. 29.vol. 2003. 1.no. 15-17.p.

Res. francia, német, spanyol, orosz nyelven

Gondolatok az új és a régi könyvtáros nemzedék együttműködésének szükségességéről

Könyvtárostoborzás; Könyvtárosi hivatás

A cikk a szerző előadása, amelyet az IFLA 68. általános konferenciája (Glasgow, 2002. aug. 18-24) „Könyvtáros Egyesületek Vezetése” elnevezésű szekciójának ülésén tartott. Mivel Ausztráliában a könyvtárosok és információs szakemberek 70%-a elmúlt negyven éves, és a világ más részein is hasonló a helyzet, a szerző amiatt aggódik, hogy a szakmában eddig kifejlesztett ismeretek és jártasságok elvesznek. Feltérképezi a helyzetet, és ismertet néhány, új könyvtárosok toborzására irányuló tennivalót. Leírja, hogyan próbálja megakadályozni a könyvtáros-informatikus szakma Ausztráliában az ismeretek és jártasságok „kihalását”.

(Autoref.)

03/208

MALINOWSKA, Elżbieta: Bibliotekarstwo polskie wobec zmian systemowych = Bibliotekarz. 2003. 1.no. 9-14.p. Bibliogr. 6 tétel.

A lengyel könyvtárosság rendszerváltozások idején

Könyvtárosi hivatás

A szerző a nemzeti folyóirat-repertórium (Bibliografia Zawartosci Czasopism) és a körülötte zajló szakmai sajtóvita alapján bizonyítja, hogy a lengyel könyvtárosság mindmáig „nem találta fel magát” a rendszerváltás körülményei közepette.

A repertórium minden kétséget kizáróan válságban van (csökken az előfizetők száma, az előfizetők is elégedetlenek vele). E válság oka: a teljesség és megbízhatóság hiánya, a csak szignaletikus leírások szinte kizárólagossága, hagyományos formátumban történő megjelenés. A repertóriumon toldozással-foldozással nem lehet segíteni, mint ahogyan többen javasolják.

E szolgáltatás életében, a mai szükségletek kielégítésére való alkalmassá tételében merőben „új lapot” kell/kellene nyitni. Nevezetesen az alábbi ismérveknek kellene megfelelnie:

1. A szolgáltatás nemzeti információtárként működjön abban az értelemben, hogy valamennyi információfogyasztó szükségleteit ki tudja elégíteni.
2. Garantálni tudja a információhoz való szabad hozzáférést mint az információs társadalom egyik előfeltételét.
3. Rendelkezzék jelentős gazdasági súllyal a nemzetgazdaság számára.

Ám bármerre nézzünk is a könyvtár- és tájékoztatásügyben, azt látjuk, hogy ami történik bennük, az modernizálásnak túlságosan kevés, részeredménynek pedig túlságosan drága. Több mint húsz éve nem született és nem fogadtatott el az országban olyan fejlesztési dokumentum, amely rendszer szemlélettel határozta volna meg a könyvtár- és tájékoztatásügy fejlesztési irányait. A rendszerváltás nyomán inkább csak olyan változások történtek (pl. megszűntek az idejétmúlt könyvtártípusok és információs központok), amelyek a „bontás” kate-

góriájába tartoznak, de az „építési” kategóriába sorolható elmozdulások mindmáig késnek (vö. a könyvtár- és tájékoztatásügy elégtelen finanszírozásával). Hiányzik, nagyon hiányzik egy olyan könyvtár- és tájékoztatásügyi központ, amely felhatalmazásainál fogva irányt szabna a fejlesztési erőfeszítéseknek, koordinálná a folyó munkálatokat, biztosítaná a szükséges normatív dokumentumokat és szabványokat, s tenné mindezt a legújabb információ- és kommunikációs technológia térhódításának rendszerszemléletű ösztönzőjeként-támogatójaként.

(Futala Tibor)

03/209

STACY-BATES, Kristine K. – FRYER, Jan – KUSHKOWSKI, Jeffrey D. [et al.]: *Competencies for bibliographers. A process for writing a collection development competencies document* = Ref. User Serv.Q. 42.vol. 2003. 3.no. 235-241.p.

Milyen követelményeknek kell megfelelnie az előszerzeményező könyvtárosnak?

Előszerzeményezés; Könyvtáros -felsőfokú; Munkaköri leírás

A könyvtárosi munkakörök követelményrendszere a tevékenységmérés egyik fontos eszközét jelentik. Az iowai állami egyetem könyvtára (ISUL) 2001 őszén négytagú munkacsoportot hozott létre, hogy kidolgozzon egy olyan dokumentumot, amely megfogalmazza a szükséges feladatköröket és követelményeket az *állománygyarapítást végző szakreferensek* számára. Ennek a követelményrendszernek többféle szerepe is szántak:

- segítse az új munkatársak felkészítésének megtervezését és annak mérését,
- szolgáljon a gyakorlott munkatársak szakmai fejlődésének mércéjeként,
- használható legyen az állománygyarapítást végzők továbbképzéséhez, valamint szakmai segédletként is.

Ezt megelőzően már elkészítették az egyetemen – és a könyvtárban is – a munkaköri leírásokat egységes formában. 2001 januárjában egy munkacsoport alakult, amely az új, az összes tudományszakra érvényes, átfogó állománygyarapítási szabályzat elkészítését kapta feladatul. Ennek elfogadása után került sor a már említett csoport megalakítására, és a munka alábbi fázisaira: az addig elkészült helyi szabályzatok tanulmányozására, a szakirodalom áttekintésére, az előzetes követelményrendszer kidolgozására, annak a munkatársakkal való megvitatására, majd a végleges változat elkészítésére.

A szakirodalom áttekintése során kiderült, hogy a vizsgált dokumentumok közül egyik sem alkalmas arra, hogy változtatás nélkül átvegyék, de a szakkönyvtárak egyesületének és az amerikai könyvtáros egyesület (ALA) gyűjteményi és technikai szolgáltatások divíziója útmutatói bizonyultak a legmegfelelőbbnek az ISUL céljaira (*Competencies for special librarians for the 21st century*, illetve a *Guide for training collection development librarians*).

Az előzetes változatban még 92 feladatsor szerepelt 14 kategóriába rendezve, de miután az állománygyarapítást végző szakreferensekkel közösen véleményezték ezeket, egyszerűsödött a követelményrendszer, átfogóbb és gyakorlatiasabb lett: a feladatkörök helyett példákkal értelmezett teendőkre helyeződött a hangsúly. A végső változat már csak kilenc átfogó munkaterületet tartalmaz (3-13 gyakorlati példával) az alábbiak szerint – kissé rövidítve közöljük:

- A könyvtárat mint közösséget és szervezetet érintő etikai, jogi és kulturális kérdéseket magának tudja.
- Részt vesz a tervezésben, segítve a hatékony időfelhasználást és szakmai önképzését.
- A gyarapítás során a könyvtári dokumentumok kiválasztásának kritériumaként használja a vonatkozó szabályzatokat és stratégiai terveket.

- Ismereteit folyamatosan gyarapítja, és az adott szakterületen alkalmazza.
- A különböző állománygyarapítási munkafolyamatokban jártas.
- Hozzáértéssel vesz részt a költségvetések kidolgozásában a gyarapítás során.
- A könyvtár szervezetében a közös célok és feladatok érdekében munkálkodik.
- Hatékonyan kommunikál a kapcsolattartókkal, tanárokkal és egyéb használókkal.
- Felméri és értékeli a meglévő állományrészeket a meghozandó döntések támogatása érdekében.

Az elkészült dokumentum elég általános ahhoz, hogy megfelelő támpontul szolgáljon mind az állománygyarapítást végző könyvtárosok szakmai fejlődéséhez, mind a vezetők szakmai fejlesztési programjaihoz. Az állománygyarapítási követelményrendszer teljes szövege (*Collection development competencies for the Iowa State University Library*) megtalálható a függelékben, a cikkben ismertetett tizenegy dokumentum adataival együtt.

(Murányi Lajos)

Lásd még 255

Oktatás és továbbképzés

03/210

WATSON, Margaret: La formation des bibliothécaires et des documentalistes au Royaume-Uni = Bull.Bibl.Fr. 48.tom. 2003. 1.no. 68-74.p. Bibliogr.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Könyvtáros- és dokumentálóképzés az Egyesült Királyságban

Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés

Újabban a könyvtárosok és információs szakemberek munkája folytonosan változik, ezért az oktatók

olyan felsőoktatási képzést és továbbképzést szeretnének kialakítani, amely jobban alkalmazkodik a hallgatók igényeihez. A cikk megvizsgálja a könyvtárosképzés körülményeit. Az egyetemek könyvtári tanszékei egyöntetűen kínálnak alsóéves és posztgraduális kurzusokat, és sokan szerveznek további, úgynevezett karrier-építő magiszter-programokat. A tanfolyamokat, amennyiben megfelelnek előírásainak, a CLIP (Chartered Institute of Library and Information Professionals), a brit Könyvtáros Egyesület utódja hitelesíti, amely szakmai továbbképzési tanfolyamokat is kínál. Más szakmai intézmények és képző szervezetek is kínálnak továbbképzést. A szerző kifogásokat emel néhány kurzus (tudásmenedzsment, vezetési ismeretek) tartalmával és a hagyományos jártasságok és ismeretek szintjével kapcsolatban.

(Autoref.)

03/211

EBINGER, Margrit – GAUS, Wilhelm: Berufe im Informationswesen – Neue Entwicklungen in der Ausbildung = Information. 54.Jg. 2003. 1.no. 5-8.p.

Res. angol nyelven

Új fejlemények az információtudományi képzésben

Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés

Az információs munkakörökre felkészítő szakképzés változásait három alapvető tendencia jellemzi:

- Az integráció erősödése. Egységes képzés van kialakulóban az információügy különféle foglalkozási ágai (könyvtárosság, levéltárosság, szakdokumentáció) számára. A képzésbe fokozatosan beépül a számítógépes nyelvészet is (mely fokozatosan fel fogja váltani az indexelés és az osztályozórendszer-gondozás egyénileg végzett időigényes és drága munkáját.)
- Új végzettségi fokozatok megjelenése. A klasszikus „diplomás könyvtáros” végzettséget felváltja a *bachelor* ill. *master* szint. Tisztázandó, hogy

az eddigi „diplomás könyvtáros” egyenértékű lesz-e a master fokozattal? Ebben az esetben a jelenlegi 8 szemeszteres képzést két részre kell osztani: 6 szemeszter a bachelor szint, plusz 2 vagy 4 szemeszter a master szint. Még nem látható előre, hogy egyrészt a főiskolai, másrészt az egyetemi képzésben megszerzett azonos nevű fokozat (bachelor vagy master) között a fizetési besorolás szempontjából lesz-e különbség? Elképzelhető, hogy a vállalatokhoz hasonlóan a közszolgálatban is egyenlőnek tekintik a kétféle oktatási intézményben szerzett végzettséget, azonos fizetési besorolással.

- A belső közigazgatási képzést – mely a közalkalmazotti felsőbb könyvtárosi besoroláshoz volt szükséges – egyre inkább felváltja a felsőoktatás keretében végzett master stúdium, (pl. a berlini Humboldt Egyetemen, vagy a kölni szakfőiskolán.)

A képzés változatlanul három szintű:

1. Az asszisztensek, (új nevükön: „információs asszisztensek” ill. „dokumentum- és információszolgáltatási alkalmazottak”), képzése duális jellegű: a munkahely (pl. a könyvtár) és a szakiskola közösen végzi. Ez a képzési forma kifejezetten gyakorlati célú, egy-három évig tart.
2. A képzés legszélesebb bázisa a szakfőiskola. Németországban 8 könyvtárosképző főiskola működik, két helyen már master fokozatot nyújtanak (Köln, Stuttgart), a többiekben diplomás könyvtárosokat képeznek (Bonn, Darmstadt, Hamburg, Lipcse, München, Potsdam). Főiskolai szintű információs és dokumentációs képzés további helyeken is folyik (Anhalt, Ansbach, Hannover, Ulm). A tudományos könyvtárosi és a közkönyvtárosi képzés nem különül el, csak Bonnban folyik speciális közkönyvtári képzés. Potsdamban a három szemeszteres alapképzés után diplomás könyvtárosi, dokumentátori ill. levéltárosi végzettséget adó kurzusra ágazik szét az oktatás. Jelenleg a német szakfőiskolák-

ra járó hallgatók összesen 26 könyvtárosi-informatikusi kurzus közül választhatnak.

3. Az egyetemi képzés tartalmilag nem különül el a szakfőiskolákon folyótól, itt azonban lehetőség van a „dr. phil.” cím elnyerésére is könyvtartudományból (Mainz, Erlangen-Nürnberg), könyvtár- és információtudományból (Berlin, Humboldt Egyetem), információtudományból (Düsseldorf, Regensburg), nyelvészeti adatfeldolgozásból (Trier), ill. számítógépes nyelvészetből (München, Saarbrücken, Heidelberg, Freiburg).

Az oktatás legáltalánosabb formája a nappali képzés. Egy éves kiegészítő szak végezhető (főiskolai végzettség és szakmai gyakorlat esetén) Potsdamban, négy szemeszteres, munka melletti kiegészítés végezhető Ansbachban. Helyenként szaktudományok szerinti speciális képzés is folyik, (pl. orvosi-, kémiai-, közgazdasági-, médiainformáció.)

Az információs szakmák képzési lehetőségeiről évente útmutató jelenik meg. Az útmutatók a szakterület gyors fejlődését, szélesedését és differenciálódását tükrözik. A legutóbbi, 2002-ben megjelent 300 oldalas kiadás (Berufe im Informationswesen. Ein Wegweiser zur Ausbildung. Berlin, Springer Verlag) 34 szakma 127 képzési lehetőségét sorolta fel.

(Katsányi Sándor)

03/212

OSSWALD, Achim: Qualification des spécialistes de l'information en Allemagne = Bull. Bibl. Fr. 48. tom. 2003. 1. no. 75-83. p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Információs szakemberek képzése Németországban

Könyvtárosképzés -felsőfokú

Németországban az elmúlt öt évben teljesen átszervezték a könyvtárosképzés rendszerét, tartalmát pedig korszerűsítették. A meglévő tanfolyamok re-

formjával párhuzamosan új kurzusokat is indítottak a gazdaság és az új hordozók témájában. A cikk összefoglalja a jellemző irányzatokat, összegzésként pedig a mai napig megválaszolatlan kérdéseket tesz fel a képzés jövőjével kapcsolatban.

(Autoref.)

Szabványok, normatívák

Lásd 228-229, 263

Egyesületek, konferenciák

Lásd 118, 275

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

03/213

BOUSQUET, Mireille – LESQUINS, Noémie – WIEGANDT, Caroline: La place de la Bibliothèque nationale de France dans les réseaux nationaux de coopération: bilan et perspectives = Bull.Bibl.Fr. 48. tom. 2003. 2.no. 24-31.p. Bibliogr.

Res. angol, német és spanyol nyelven

A francia nemzeti könyvtár helye az országos együttműködési hálózatokban

Együttműködés -belföldi; Könyvtári hálózat; Nemzeti könyvtár

A huszadik század második felében az emberi erőforrásokkal, az anyagiakkal és a technikai feltételekkel való jobb gazdálkodás érdekében a világ könyv-

táraiban gomba módra szaporodott a hálózaton keresztüli megosztott munkavégzés. Ennek előfutárai Németország, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok könyvtárai voltak. Nemzetközi téren egyik igen ismert példája az RLG (Research Libraries Group), Franciaországban pedig a tudományos és technikai információ terjesztésében tevékeny CADIST a legnépszerűbb.

A nemzeti könyvtáraknak – így a franciának is –, mindig is feladatkörébe tartozott a különféle nemzeti és nemzetközi könyvtárakkal, intézményekkel és szervezetekkel való kapcsolattartás és szakmai együttműködés. Ehhez a régi gyakorlathoz képest 1994 óta annyi változás történt, hogy törvényben ugyancsak meghatározták e feladatokat, amelyek között kiemelt szerepet kapott a francia és nemzetközi dokumentáció hálózaton keresztül történő fel-